

SZEM

Z

Á

M 2.

Az IDŐ múlása folyamatos, ezt a folyamatosságot mégis mindenki három szakasz egységként képzei el.

A múlt, a jelen és a jövő szakaszainak egységként.

Ezekről gondolkodva általában úgy vélekedünk, hogy

a JÖVŐ ismeretlen, mert nem vagyunk képesek a dolgokat, történéseket előre megismerni,

a JELEN is csak alig megismerhető, mert alig kezdünk el róla gondolkodni, már is elmúlt. Így legkönnyebben

a MŰLT-tal vagyunk képesek foglalkozni, illetve az elmúlt dolgokról, a régmúlt eseményeiről alkotunk magunknak legpontosabb képet.

A MŰLT MEGISMERÉSÉHEZ leginkább az EMLÉKEZETÜNK-re van szükségünk, hiszen a múltnak éppen az a valóságtartalma, hogy öröklődik. Ha viszont nem emlékszünk arra, hogy mi minden történt velünk, az emberekkel, a dolgokkal, akkor nagyon nagy baj van.

Elvesztettük tudatunk minden tartalmát, azaz tudatunk megszűnt, kiüresedett, mi több, még én-tudatunk is megszűnt és magatehetetlenné váltunk.

Sok minden fontos tehát, de leginkább fontos az EMLÉKEZET!

Az újra meg újra kinyíló szemünk számára kitarulkozó látható világot folyamatos látványként éljük meg, mégis mindnyájunk közös tapasztalata, hogy konkrét tárgyakat, konkrét embereket vagy konkrét egységeket látunk ebben a folyamatosságban. Fát, házat, hegyet, embert, széket, felhőt, tücsköt és bogarat. Mégpedig minden irányban, fönt és lent, elől és hátul, jobbra és balra, reggel, délben vagy este, napsütésben és holdvilágban – másféle fogalmazásban: a térben lévő tömegek a tér és a fény közegén keresztül érkezik szemünkhöz.

A látvány, illetve a tér, a térben található tömegek és fények megismeréséhez leginkább TISZTÁN-LÁTÁSRA van szükségünk, hiszen ha homályosan és nem tisztán látunk a szó egyszerre szellemi és vizuális, azaz értelmező, nyelvezeti és érzékszervi vonatkozásában, akkor csak homályosan látunk, de tisztán és világosan semmiképpen sem.

Sok minden fontos tehát, de leginkább a TISZTÁN-LÁTÁS fontos!

Gondolkodásunkat és szemléletünket így két szándék alapozza meg: az emlékezés és a tisztánlátás.

Ennyi bevezető után, mivel az itt jelenlévők többségükben művészek vagy művészettörténészek, egy általános megjegyzést szeretnék tenni:

Akármiről gondolkodunk vagy akármit szemlélünk, két különböző útja lehet annak, ahogyan kapcsolatba kerülhetünk bármivel vagy bárkivel:
FOLYAMATOSAN vagy SZAKASZOSAN.

Ha szenzuális, azaz érzékszervi viszonyt alakítunk ki a körülöttünk lévő világgal, akkor festőként azt mondhatjuk, hogy szemléljük a jelenségeket.

A jelenségek FOLYAMATOS-an jelennek meg számunkra, és mi is többnyire, ha megszakításokkal is, de folyamatosan szemléljük azokat.

Tehát a világ is folyamatosan jelenik meg számunkra, és mi is folyamatosan érzékeljük a megjelenő világot.

Ha viszont a körülöttünk lévő világban arra figyelünk, hogy a térben megjelenő dolgok pl. a szélüktől szélükig tartanak, vagy egy beszélgetésnek eleje és vége van, azaz egy időtengelyen, pl. egy órán mérve valamely időponttól egy későbbi időpontig tart, akkor a tér-tömeg-idő viszonylataiban a dolgok és az események SZAKASZOS jellegeire figyelünk;

észrevesszük, ezáltal tudatosan bennünk a tény, több együtt lévő, de különálló dolgot észlelünk.

Viszont minden tapasztalattól függetlenül, pusztán gondolatilag azt is megérthetjük, hogy a Világegyetem egyszerre egy is és összetett is – ami természetesen az egyes különálló dolgokra éppen úgy jellemző.

Ezért minden létezőt, ami az összes többitől elkülönül, jó ha mint egyet is és mint összetettet is vizsgálunk.

A szakaszosság azonban közvetlen rokona valami olyasminnek, amit a művészek nemcsak, hogy nem szeretnek, hanem egyenesen megvetnek: ez pedig a MENNYISÉG és annak nyelvi megnevezése a SZÁM.

Úgy vélem, a művészek azért nem szeretik sem a mennyiséget, sem pedig a számot, mert mindkettő elsősorban inkább fogalmi – egyik sem szemléletes, tehát érzékszervileg, így szemünkkel nem megközelíthető.

Pedig igen könnyen alkothatunk hidat a mennyiség, illetve a szám és a valóságos világ között, hiszen a világ összes „valamettől valameddig” tartó „dolga” megszámlálható, és mindannyian tudunk számolni.

A középiskolákban csak nagyon kevesen szerették a matematikaórákat, majdnem mindenki utálkozással gondol vissza rájuk egész életében. Ha statisztikát készítenénk, százalékosan az összes egyetemista közül talán a művészpálcák szeretik legkevésbé a matematikát.

Mégis tény és való, hogy

A VILÁG EGYRÉSzt MEGSZEMLÉLHETŐ,
MÁSRESzt PEDIG MEGSZÁMOLHATÓ.

Ezért ha a Világról megfelelő, azaz adekvát képet szeretnénk nyerni, akkor annak mindkét aspektusával illene foglalkoznunk.

Akár a világ természettudományos leírására, a világ művészeti kifejezésére vagy magának a művészetnek a kifejezésre törekszünk, szembesülünk azzal a ténnyel, hogy nyelvezeti formákban tesszük azt.

Mindezzel azért érdemes foglalkoznunk, mert mindenfajta tartalom, jelentés, érzés vagy eszme, tehát mindaz, aminek kifejezésére törekszünk, csak nyelvi formába öntve nyerhet magas szintű kifejezést.

Minden új tartalom, új jelentés, személyes érzés, általános eszme új formát öltve szeretne kibontakozni. A régi tartalom megismétlésének kifejezése természetesen nem kíván új formát.

Az alábbi gondolatok nem a NYELVEZETI FORMÁK, stílusok különböző szerkezeti felépítéseiről, hanem azok általános, azaz OKOZATI ELŐFELTÉTELEI-ről szólnak.

Hiszen minden formának szerkezeti oka, minden szerkezetnek mennyiségi oka és minden mennyiségnek logikai előfeltétele van.

Másrészt: azért szeretnék a továbbiakban

a MENNYISÉGEKKEL, A SZÁMOKKAL, A SZÁMSZERŰSÉGEKKEL, illetve a számok keletkezésével és természetével foglalkozni, mert (és ezt nyugodt lélekkel állíthatom) ezekről a világ képzőművészeti intézményeiben esik a legkevesebb szó.

Talán még az óvodában is több számtant tanítanak, mint az olyan helyeken, ahol mi most összegyűltünk.

Ennek az a végeredménye, hogy a felnőtt, képzett emberek között a művészek ismerik legkevésbé a számok világát, a tagolt világ szabályszerűségeit, azaz szakaszos minőségeit.

A lényegre térve:

Amikor kimondjuk azt a szót, hogy SZÁM, két látszólag teljesen különböző valamit jelentő szóra gondolhatunk:

egyrészt arra a szervünkre, amellyel beszélünk, lélegzünk, és még sok minden mást teszünk, másrészt pedig arra a művészerberkekben oly idegennek és titokzatosnak tartott valamire, amit egyes számban számnak, többes számban pedig számoknak nevezünk.

Legtöbben nem tudják, hogy mik is a számok, hogy honnan származnak, és vajon mi is az értelmük?

Az emberek a számoknak csak a használati formáját ismerik, hiszen egész életükben szükség van használatukra: 1 kiló kenyeret vásárolnak a boltban, 10500 forintos villanyszámlát fizetnek be a postán, a festők 3 almát festenek lila terítőn, és így tovább...

Amikor 3 almát fest a festő lila terítőn, nagy valószínűséggel az alma és a terítő színeivel van elfoglalva, vagy a terítő redőinek részleteivel, az előtér és a háttér fényviszonyaival, esetleg az almák sajátos formáival és még a szemében megjelenő sok minden mással, de csak a legritkább esetben azzal, hogy HÁROM a csendéletnek beállított almák száma.

A kompozícióhoz a művésznek véletlenül három almára volt szüksége, de ha négyre lett volna szüksége, az ugyanolyan jó lett volna.

A SZÁMSZERŰ ELTÉRÉS EZER FESTŐ KÖZÜL TALÁN CSAK EGYNEK KELTI FEL A FIGYELMÉT.

A festők sok mindennel foglalkoznak, de festészetük tárgyának számszerű viszonyaival csak igen ritkán.

A szín, az egyedi forma, a rövidülés, a változékony fény, az anyagszerűség, az áttetszőség stb.

azonban mind véletlenszerű, azaz másodlagos vagy járulékos tulajdonsága festészetük tárgyának. Hiszen elsődleges tulajdonságoknak az állandó, a nem változó tulajdonságokat tartjuk. Az egyik ilyen elsődleges tulajdonság: a számszerűség.

A SZÁM KELETKEZÉSE :

A létező dolgok minőségei mindig mennyiségekben is léteznek. A mennyiségeknek azonban nem szükséges kötődniük a dolgok egyedi, sajátos minőségben való létezési formáihoz. Három alma akkor is három darab, ha abból kettő piros és a harmadik zöld, vagy az egyik kicsi és a másik kettő nagy, vagy ha mindhárom illatozik, hiszen éppen most pottyantak le a fáról stb.

Ha a „mennyiség” szó hangzására figyelünk, állításként, kijelentésként érthetjük. A szó belső hangzása azonban mintha kérdésként jelenne meg, hogy „mennyiség?”, hiszen az igazi kijelentő nyelvi alak az ‚annyiség’ lenne. Ilyen szavunk viszont nincs. Úgy vélem, hogy a látens kérdésre a konkrét válasz mindig számszerű, tehát például nyolc vagy tíz stb.

Ha a dolgok egyediségétől eltekintünk, ha tehát eltekintünk azok változékony, időleges érzéki minőségeitől, színétől, szagától, ízétől, fényétől, alaki tulajdonságaitól, térben elfoglalt helyzetétől és minden más felsorolható tulajdonságától, és csak azok általános tulajdonságait vesszük figyelembe, csak arra az elementáris tényre figyelünk, hogy léteznek:

akkor a dolgok egyszerűen csak VANNAK, – így tudunk azzal foglalkozni, hogy
A DOLGOK VAGY SZEMÉLYEK NEM CSAK MINT EGYEDI VALÓSÁGOK VANNAK, HANEM MINT VALAMIK , ILL. VALAKIK IS VANNAK; AZAZ ÁLTALÁNOS LÉTEZŐKÉNT IS LÉTEZNEK.

Ezek az általános, tulajdonság nélküli létezők kapcsolódhatnak egymáshoz, elkülönülve a sok többi valamitől.

Kapcsolódási lehetőségeik potenciálisan adottak, egyúttal végtelen számúak.

Felsorolásuk elkezdhető, folytatható, de nem befejezhető, hiszen minden mennyiséghez még egyet hozzáadhatunk:

egy általános valami van önmagában, = 1,

egy meg egy általános valami kapcsolódik egymáshoz, = 2,

egy meg egy meg egy általános valami kapcsolódik egymáshoz, = 3,

egy meg egy meg egy meg egy általános valami kapcsolódik egymáshoz, = 4,

egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy általános valami kapcsolódik egymáshoz, = 5,

és így tovább, ... mindig egy meglévő „általános valami” kapcsolódik akárhány, de önmagában mindig egy ÁLTALÁNOS VALAMI-hez.

Ezt fejezi ki az összeadás művelete, illetve a műveleti sorszámszerű eredménye:

Egy meg egy: az 2, egy meg kettő: az 3, egy meg három: az 4, egy meg négy: az 5,

egy meg öt: az 6, ... és így tovább, vég nélkül ...

Ezeket az EGYMÁSHOZ KAPCSOLÓDOTT VALAMIK MENNYISÉGEI -t nevezzük HALMAZOK-nak.

Az egymáshoz kapcsolódott mennyiségeket felsorolhatjuk:

1. keletkezésük sorrendjében, azaz egymás után: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 és így tovább; ezt nevezzük természetes számsornak, illetve a számok logikai rendjének, a velük végzett műveletek összefoglalását számtannak, idegen szóval aritmetikának.

A szó elején található „a” fosztóképző arra utal, hogy változatlan sorrendben írjuk

a számokat egymás után, azaz egy bizonyos szám után mindig az utána eggyel nagyobb számot írjuk. Az így keletkező számsor természetesen nélkülöz minden változatosságot.

A számok felsorolása betartja azt a változatlan logikai célt, hogy a számsor következő tagja legyen mindig eggyel nagyobb az azt megelőzőnél (aritmetika = nem ritmetika, azaz nem ritmikus sorok).

2. vagy keletkezésük sorrendjétől eltérően, azaz változékonyan.

A változékony célok eléréséhez természetesen változékony logikák szerint járunk el.

Pl.: legyen egy számsor első három tagja kettő, a második három tagja három, és így tovább:

2, 2, 2, 3, 3, 3, 4, 4, 4, 5, 5, 5, 6, 6, 6, ..., ..., ..., vagy

2, 4, 3, 5, 2, 4, 3, 5, ..., ..., ..., stb.

A változó logikával képzett számsorokat nevezzük változékony, pl. ritmikus soroknak, vagy változékony, de kevés vagy esetleg minden szabályosságot nélkülöző soroknak.

Az így létrehozott egymás melletti, vagy

egymás utáni, vagy

egymás melletti és egymás utáni mennyiségek

képezik a strukturálás mindenfajta alapját, így mindenféle művészeti kifejezés alapját is.

A lényeg azonban az, és ezt soha sem szabad elfelejtenünk, hogy az összes *mennyiség „egy”-ekből tevődik össze*, összeadás útján keletkezik, de a halmazok kapcsolódásai, így a különböző kiterjedések is, összeadás útján keletkeznek.

Halmaznak nevezzük azt, amiben valahány valami együtt van, a többi végtelenül sok valamitől elkülönülve.

Minden egyes halmaz sajátos minőséget jelent, hiszen elemeinek számából következik belső összetettsége, amely minden más összetettségétől eltérő belső kapcsolatok kialakulását, strukturálódásokat tesz lehetővé.

Az egyik legfontosabb konstitutív princípium a létezők proporcionált összetettsége. Ezek belső princípiumok, a létezőkben belsőleg léteznek, és az összetettségek egyúttal strukturális minőségeket is jelentenek. Ha ezek a minőségek aktusként, időbeni viszonyokban kezdenek létezni, akkor nevezük a létezőket mozgó létezőknek.

Innen van, hogy munkáinkban előkészítő feladatnak tekinthetjük azt, amikor képzeletünkben vagy a valóságban megkeressük azokat a proporcionált összetettségeket, amelyek képi formáink strukturális kiinduló alapját képezik. A festészet szempontjából viszont nem az a kérdés, hogy általában mit tekinthetünk halmaznak, hanem csakis az, hogy milyen értelemben érdekesek bizonyos halmazok a festészet szempontjából.

Matematikai halmaznak a nevezett dolgokban fellelhető közös tulajdonság alapján foglalnak össze a matematikusok, ezzel szemben *mi művészek* az esztétikai nyelvekben teljesen különböző tulajdonságú dolgokat is összefoglalhatunk. Ezek az *esztétikai halmazok*, amelyeket a különböző esztétikai nyelvezetek (vizuális, zenei vagy irodalmi) szakszavaival nevezhetünk meg, pl. képnyelvi halmaz, színakkord, szerkezeti kapcsolódás (strukturális konstelláció), stb.

Most azonban egy nagyon fontos tényhez érkeztünk:

Függetlenül attól, hogy hány általános valami kapcsolódik egymással egy halmazba, a matematika nyelvén

a z a k á r h á n y v a l a m i t t a r t a l m a z ó h a l m a z t
ö s s z e f o g l a l v a E G Y - n e k , e g y h a l m a z n a k n e v e z z ü k ,
és ha szükség van egy bizonyos halmaz tagjainak, elemeinek számszerű ismeretére, külön megnevezzük azt.

Pl.: nyolc általános valamit (vagy elemet) tartalmazó halmaz, vagy
három, egyenként öt elemből álló halmaz,
egy négy elemből álló, egy tíz elemből álló és egy húsz elemből álló halmaz,
és így tovább ...

EZZEL AZ ÖSSZEFOGLALÁSSAL KELETKEZIK AZ EGY MINT SZÁM.

Ha kimondjuk, vagy leírjuk az „egy” szót, ilyen halmazokra gondolunk.

Röviden tehát még egyszer: AZ EGY MINT SZÁM keletkezésének két feltételéről, a tapasztalatból kiinduló gondolati útról:

1. eltekintünk a valóságos dolgok egyedi, érzéki és alaki tulajdonságaitól, és
2. eltekintünk a halmazok elemeinek számától.

Így válik érthetővé, hogy a világ minden dolgát és viszonyát a matematika nyelvén kifejezhetjük, mégpedig

e g y s z e r r e m i n t e g y - e t é s m i n t ö s s z e t e t t - e t .

Ezen összefoglalások kifejezéséhez bizony szükséges a SZÓ, amit viszont csak a személyes beszéd szervével, csak a SAJÁT SZÁM-mal tudok kimondani. Talán így érhető tetten a magyar nyelv ősi intuíciója, hogy miért eredeztetni azonos hangalakból a két különböző értelmet hordozó jelentést.

Úgy tűnik, az azonos alakú, de különböző jelentést hordozó szó nyelvi összefüggése a valóság mélyében működő igazságot tesz nyilvánvalóvá.

Az azonos alakú, de különböző jelentést hordozó szavakat nevezzük homonimáknak.

Az általános létezőkből álló mennyiségeknek IRÁNYULTSÁGUK, formálódó vágyaik vannak:

1. a valamik kapcsolódni, halmazódni szeretnek, és mi e vágy eredményét nevezzük sokaságnak, azaz HALMAZ-nak.

DÉMOKRITOSZ azt állította, hogy az atomoknak, az oszthatatlan legkisebb mennyiségeknek formálódó vágyaik vannak. Szerinte az atomok az égből hullnak alá és útközben különböző módon kapcsolódnak össze egymással, majd ezekből az összekapcsolódó atomokból áll össze a világ. A világban megfigyelhető különböző minőségek így magyarázhatóak.

Ezen a ponton eltűnődhetünk azon, miért az égből hullnak alá az atomok? Az általános, nemkonkrét valamik nem jöhetnek semmilyen konkrét helyről. Sem a földből, sem a szomszéd János bácsi közele istállójából, de még az Akropoliszról sem. A nemkonkrét képzet megnevezéséhez költői képzet-

re van szükség. Így adódik az ég, ahol képzeletünk kötetlenül szárnyalhat, és a felénk tartó áramlásban összeköttetés jöhet létre nemkonkrét és konkrét képzet között, az anyagtalan anyagi valóságot nyerhet. Képzeletünk tárgya képzetté válhat, konkretizálódhat.

2. a valamik egységre törekednek, ezért akárhány valamiből összekapcsolódó halmazt összefoglalva: EGY-nek nevezzük;

3. van a mennyiségeknek még egy harmadik, különleges formája is:

ez az INTENZITÁS, ami pedig nem más, mint a minőségi mennyiség, a kvalitatív kvantitás. Az intenzitás egy bizonyos mennyiség vagy több mennyiség ránk gyakorolt váratlan hatása. Amikor egy a jövőben bizonyosan bekövetkező esemény kimenetelét latolgatva valószínűsítjük, pl. a vasárnapi Fradi – MTK meccs eredményét, és valamilyen várakozásunktól teljesen eltérő eredmény születik, meglepődünk, megdöbbenünk.

Vagy: idős nagybátyánk meghal, és örökségbe kapunk öt Rudnay- és nyolc Egry-képet. Az ötös és a nyolcas szám hirtelen sajátos minőséget, különleges jelentőséget nyer. Az újonnan keletkezett helyzet számszerűségéről mondhatjuk: ez egy új minőség mennyisége.

Vagy: a 2, 8, 28, 50, 82, 126 proton- és neutronszaámoknál különösen stabilak az atommagok. Vajon miért? Nem tudjuk, de elnevezték ezeket a számokat mágikus számoknak.

Továbbá: Ha ismerjük, hogy hány valami kapcsolódik egy halmazba, azzal még nem tudunk semmit arról, hogy azok milyen módon, milyen viszonyokat alkotva kapcsolódnak egymáshoz. A viszonyokat a matematika nyelvén RELÁCIÓK-nak nevezik.

Három elsődleges viszonyt ismerünk:

1. valaminek önmagától való távolsága nulla.

2. valaminek egy másik valamitől való távolsága azonos a másik valaminek az egyik valamitől való távolságával, mert közvetlenül indultuk felé; a -tól b -ig = b -tól a -ig; ebből fakadnak a térben kialakuló szimmetrikus viszonyok.

3. ha az egyik valamitől indulva a másik valami felé nem közvetlenül, hanem közvetetten indulunk, akkor kitérővel közelítjük meg azt; a -tól c -én keresztül b -ig; ebből fakadnak a térben kialakuló aszimmetrikus viszonyok.

AZ IRÁNYULTSÁGOK ÉS A RELÁCIÓK EGYIDEJŰ FELTÉTELEI SZERINT KELETKEZŐ HALMAZOKAT NEVEZHETJÜK SZERKEZETEKNEK vagy STRUKTÚRÁKNAK.

A hivatalos etimológiától teljesen függetlenül: amikor hallás útján kerülünk kapcsolatba a „szám” szó többes számú alakjával, akkor nem csak több számra gondolhatunk, hanem

még azt a nyelvi érdekességet is kihallhatjuk a SZÁMOK szóból, hogy
A SZÁM VALAMINEK AZ OKA.

Eszerint az egyes számban lévő szám valamilyen okozatnak lehet a számszerű oka.

Nos, az előzőek alapján megállapíthatjuk, hogy minden halmaz sajátos minőséget jelent: elemeinek számából következnek belső potenciális összetettségei, amelyek mindenfajta további új összetettségeket és sajátosan kapcsolódó alakzatokat, formálódásokat és strukturálásokat, tesznek lehetővé.

Ezért mondhatjuk, hogy a magyar nyelv állítása szerint:

a szám (az egy halmazba kapcsolódott elemek száma) a lehetséges strukturálódások oka.

Az tényleges ok: egy bizonyos konkrét szám, az okozat: a lehetséges strukturálódások. Ha az okozatokhoz mint lehetséges, azaz potenciális strukturálódásokhoz ANYAG KÖTŐDIK, akkor a potenciális létezőkből aktuális létezők alakulnak ki.

Ezen a ponton két lehetséges út nyílik meg:

1. létrejön a szellemi valóság szakaszos minőségeket tartalmazó része, mint ismeret, mint tudás, illetve e potencialítások szimbolikus anyaggal, pl. festékanyaggal érzékelhetővé tett képe: ez a logikai kép, a logikailag szép (Saját munkáimat 1958 óta részben, illetve 1967 óta egészében ide sorolom.), vagy
2. létrejön a tényleges anyagi valóság, maga a formát öltött világ, illetve annak érzékszervi-értelmezési leképzése, a figurális művészet: az ábrázoló kép, a figurálisan szép.

Ezek az anyaggal elegyedő logikai egyekből kialakuló és egymáshoz kapcsolódó struktúrák alkotják a Világegyetem számunkra oly csodálatosnak, de mégis kaotikusnak tűnő, végérvényesen soha meg nem fejtető és végtelen rendezettségét éppen úgy, mint a kisebb egységbe elkülönült egyedi dolgok rendezettségét, eltérő rendezettségű dolgok véletlenszerű közelségét, vagy az éppen most keletkező és egyre bonyolódó összetettségeket, rendezettségeket – akár elméleti téren, akár a valóságos világban.

Összegezve: a képi formák mutathatják a struktúrák, ill. az időstruktúrák képét vagy a formát öltött reális világ képét.

A KÉPZŐMŰVÉSZET VILÁGA ebből a szempontból sajátos világ. A festékanyag önmagától, belső energiájából fakadó mozgásformái következtében soha sem alakul festménnyé.

Kezünk nélkül nem fest az ecset, értelmünk nélkül nem mozog a kezünk, axiómáink és ideáljaink nélkül értelmünk sem mozog, és nem következtet helyes irányban, ítéleteink nélkül szemünk sem lát igazán.

Szabálytalanságaink szinte öntudatlanul keletkeznek bennünk, viszont szabályosságaink, így vizuális szabályosságaink is csak axiómáink és ideáljaink, végső soron szakrális ideáljaink folyamatos szem előtt tartásával keletkezhetnek.

Ezt nevezzük más szóval testi-lelki-szellemi koncentrátságnak.

A szem előtt tartásnak, a VIZUÁLIS TÁJÉKOZÓDÁS -nak három módszerét ismerjük:

1. a szem-mérték –
érezékszervi módszer: szemünk segítségével összevetjük a látható kiterjedéseket.
ősi módon valamilyen formálatlan talált tárgyat vagy megformált tárgyat őriztek egy szent helyen, és ezzel hasonlították össze szemmértékük segítségével a megítélendő másik tárgyat.
kulturált módon: a képpé, szoborrá vagy tárggyá alakított anyag mennyiségi elosztását képzeleteikből következő „jelentések”-nek megfelelően szemmérték szerint határozták meg.
2. geometrikus mérték –
körző és vonalzó segítségével egy ismeretlen összetettségű, ismeretlen struktúrájú felületen, pl. üres fehér papíron részterületeket határoztak el egymástól.
E tevékenységet foglalják össze a folytonos geometriák és a folytonos terek elmélete.
klasszikus módon: választottak egy geometrikus egységet, és elnevezték pl. egy méternek – ezt geometriailag tíz egységre osztották (= deciméter), az eredményt geometriailag megint tíz egységre osztották (= centiméter), az eredményt geometriailag megint tíz egységre osztották (= milliméter) é.í.t., majd a világ dolgait ezekkel az egységekkel mérték meg hozzáillesztés segítségével, az új dolgokat ezekkel az egységekkel tervezték. Ezt foglalja össze a mértékelmélet.
modern módon: a természettudomány, a fizika különböző módszereinek segítségével.
3. logikai-matematikai mérték –
a MATEMATIKAI EGY-ből mint összetettségéből, mint halmazból indulunk ki, és feltételezzük, hogy ez a kiinduló „egy” bármely számú „egy”-et tartalmazó halmaz lehet (kivéve a nullát és a végtelent),

illetve, hogy ez a bármely számú elemet összefoglaló kiinduló „EGY” szintén alkotóeleme lehet egy nagyobb, hasonló bármely számú elemet összefoglaló halmaznak. A halmazok ilyen előfeltételezett koncepciója, potenciális léte „behelyettesíthető” rendet alkot, az elemek tetszőleges számát és a velük lehetséges műveleteket tekintve. Ezek a műveletek vonatkozhatnak a struktúrák különböző dimenziójú ÁLLAPOTAIRA vagy VÁLTOZÁSAIRA, tehát időstruktúrákra, szekvenciákra. Mindkettőt képezhetjük egyokú vagy többokú szándékkal, egyszerre vagy egymás után.

Amikor a gyakorlatban tervezünk valamit, akkor ehhez a „matematikai egy”-hez választunk szemérmérték szerinti egységet, ami lehet:

- a) funkcionálisan kötött, pl. tervezett ipari forma,
- b) funkcionálisan kötött környezethez, pl. építészeti környezethez méretezett, de ezután önmaga belső arányaiban már kötetlen esztétikai mű,
- c) funkcionálisan kötetlen, csak esztétikailag megítélt esztétikai mű, pl. kép vagy szobor – a külső adottságoktól funkcionálisan kötetlen mű azonban lehet arányrendszerében egy külső, pl. vallásdogmatikai, politikai, antropometrikai, gazdasági, divatos, mediális stb. érdek által irányított és alakított, vagy egy belső, pl. eszménytől, eszmétől, esztétikai arányrendszertől, pl. szépségideálból fakadóan irányított (arányelméletek: görög, Dürer, arany metszés, stb.).

FESTÉS KÖZBEN összekötjük a festék anyagát a struktúrákkal, illetve elegyítve összeadjuk e kettőt. A végérvényesen összegző, tehát szintetikus művelet következtében keletkezik a FORMA, ill. az ALAKZAT. Tehát: struktúra + (festék)anyag = képi forma.

A struktúrák tudhatóak, mert logikai-mennyiségi jellegük fogalmi.

A formák, az alakzatok szemlélhetőek, érzékelhetőek, mert festékanyagban létezően jellegük fizikai, azaz érzékelhető, a képen megfestett formák nyelvezeti és fizikai szervezettsége és a festék felhordásának módja indítja el a visszaverődő fény útját. Ezt a visszaverődő fényt érzékeljük, amikor egy képet nézünk.

A logikai rendezőelvek, a mennyiségi megnevezések és a festékanyag jellemző tulajdonságainak eszmei szándékunk, mondanivalónk szerinti kiválasztása utáni elegyítésével VÁLUNK KÉPESSÉ, leszünk képesek. Innen származik képalkotó képességünk.

A kép: vizuális és nem-vizuális mennyiségekre vonatkozó logikai–matematikai műveletek, azaz információk eredménye, a mű ennek megvalósított anyagi hordozója, szubsztrátuma.

Ezt nevezem LOGIKAI SZÉP-nek.

Ha műveleteink hibátlanok, ép a szép: nem hibás, nem csorba, nem töredékes, nem sérült, nem részleges, nem torz, nem csonka, hanem ép.

Művészeti szókincsünk eddig ismeretlen szavakkal bővül: a számnak, az információnak, paraméternek, rendszernek, összefüggésnek, digitálisnak, algoritmikusnak, szekvenciálisnak, programnak... stb. szerepe lesz képalkotó gondolkozásunkban.

Digit ógörögül ujjat jelent. Digitális pedig valaminek megszámlálható tulajdonságát, hiszen ujjunkkal reá tudunk mutatni.

A tejre nem tudunk rámutatni, és nem tudjuk azt mondani, hogy egy tej, két tej... (mert a tej csak a szemünk számára folyamatos minőség),

hanem csak azt tudjuk mondani, hogy egy pohár tej, két pohár tej, mert a pohár valamettől valamedig tart, magyarul szakaszos, idegen szóval diszkontinuális, tehát megszámlálható.

Pedig a szemünk számára folyamatos minőségként megjelenő tej vagy a víz befelé vizsgálva ugyanúgy szakaszos és összetett, mert molekulákból, atomokból, elektronokból van összetéve, csak ezek olyan kicsik, hogy egymástól való elkülönülésük szemünkkel nem követhető, de pl. mikroszkóppal már igen.

A fény, ami minden igazi művészet elsődleges közege, első elemző közelítésben legalább négy tulajdonság megkülönböztetésére készítet bennünket:

1. világosság: érzékelhető, érzékszervileg megtapasztalható tulajdonság, tehát folyamatos;
2. hőmérséklet: mérhető analóg tény, másrészt érzékelhető és érzelmileg megélhető folyamatos élmény;
3. hullám: mérhető, elsősorban geometriailag mérhető tulajdonság, tehát szakaszos;
4. részecske: számszerű, (legalábbis elvileg) megszámlálható tulajdonság, tehát szakaszos és mennyiségi.

Ugyanígy vagyunk azokkal a vizuális művekkel is, amelyek belső összetettsége szemünk számára megközelíthetetlen. A különbség ezekben is csak az elemek érzékelésünkhöz viszonyított kiterjedésében van.

Szakaszos vonatkozásban **MENNYISÉGEK SEGÍTSÉGÉVEL BESZÉLÜNK MINŐSÉGEKRŐL**, mennyiségeket kezelünk műveletek segítségével: ezek eredményezik a minőségeket, így a képi, a vizuális minőségek, összességükben a képzőművészet nyelvtani rendszerét is.

Ezeknek az elementáris strukturális tényeknek, mint vizuális-nyelvtani eszközöknek segítségével vagyunk képesek jelentéseket megfogalmazni.

Az elsődleges jelentés azonban minden dolog önmagához való viszonya. Az elementáris strukturális összefüggések képi nyelvi kifejezése, képi megjelenése, nyelvi feltételeinek abszolút, azaz tényként való vizuális kifejezése a vizualitás nyelvezeti alapkérdése.

Minden másfajta bonyolult jelentés kifejezése csak ezekre az összefüggésekre alapozva lehetséges, hiszen minden jelentés összetett, és ezen összetevőknek helyeket kell találnunk a képi nyelv tér-tömeg-idő-fény szerkezetében.

Gondolhatunk pl. egyokú és többokú strukturális konstellációkra vagy szekvenciákra, és az utóbbinál aktív és passzív, illetve mindig aktív és csak külön meghatározott helyzetben vagy időpontban vagy időszakban aktiválódó okokra. Az ilyen összetett konstellációk és folyamatok generatív programokban való megfogalmazása, illetve megfestése természetesen igen bonyolult feladat.

(A folyamatos minőségekről a többségükben gyűjtőfogalmakat választó, a nem-logikai és a nem-matematikai kifejezési formák szoktak hírt adni.)

Ezekről gondolkozva felmerül azonban még egy sajátos kérdés:

Hol van vagy honnan származik mindez, hogy bármikor gondolkodni tudunk róluk?

Vajon csak mi tudjuk őket, és csak azóta léteznek, amióta mi létezünk, vagy másképpen fogalmazva azáltal léteznek-e ezek a logikai–matematikai tények, mert mi létezünk, hiszen megszülettünk, tehát velünk születettnek gondoljuk őket, amelyek halálunkkal megszűnnek?

Mert, ha valaki abban hisz, hogy ez a tudás az ő születésével keletkezik őbenne, akkor ennek az állításnak szükséges magyarázatát adnia, és annak, hogy ami eddig nem volt, miként keletkezhet, és pont az ő születésével egyszerre, valamint azt, hogy hogyan születik ez a tudás minden emberrel egyformán újra, miképpen kerül pont ugyanaz a tudás külön-külön mindenkibe, miért nem kerül mindenkibe egy teljesen másfajta tudás? És miként semmisülhet meg ez az egyfajta, egyformájú tudás minden egyes ember halálakor külön-külön?

A görög filozófiai gondolkodás maradandó tételeket fogalmazott meg számunkra.

Élt régen egy költő, aki filozófus lett: PLATÓN. Azt állította, hogy öröktől fogva léteznek IDEÁK, minden evilági dolog szellemi, alaki lényege és előképe. Minden ami ezen a világon keletkezik, az halandó vagy mulandó, de igyekszik az ideák szerint keletkezni, mert mindenki vele születik az ideákra való visszaemlékezés képessége.

Valóságos, örök létük csak az ideáknak van, a megszülető, majd elmúló dolgoknak csak látszólagos létük van, hiszen keletkeznek és elmúlnak. És mert az örökös ideák tökéletesek, az időlegesen létező halandók és a mulandók csak tökéletlenül képesek megközelíteni ideális előképüket, igyekezetük ezért csak több vagy kevesebb sikerrel jár.

A valóságban soha senki és semmi sem érheti el az ideákat.

A halandó emberek és a mulandó dolgok csak részesednek bizonyos arányban az ideákból, mégpedig olyan mértékben, amennyire igyekeznek megközelíteni az ideákat.

Így sem az emberek, sem a dolgok nem lesznek soha, minden igyekezetük ellenére sem olyanok, mint az ideák, azaz sohasem válnak ideális örökké létezőkké. Ezzel magyarázható, hogy semmi sem ideális ezen a világon, csak többé vagy kevésbé jó, igaz és szép.

Amikor mi emberek megértünk valamit, akkor visszaemlékezünk a vizsgált dolog ideájára, és így sikerül ítélkeznünk. **ÍTÉLKEZÉSÜNK ELŐFELTÉTELE AZ EMLÉKEZÉS.**

A tehetséget, a velünk született korábbi tudást és az arra való visszaemlékezés képességét is a bennünk lévő tároló géneknek köszönhetjük, és váratlanul még az is feltűnhet, hogy a gén szóban sajátos módon benne van az én is.

Egy másik görög filozófus, DÉMOKRITOSZ vélhetőleg arról gondolkodott, hogy az atomok, a legkisebb és oszthatatlan picik valamik, miként kapcsolódnak egymáshoz. Azt állította, hogy az égből hullnak alá és esés közben különböző módon összekapcsolódnak egymással. Mai fogalmaink szerint ezeket a kapcsolódásokat nevezzük strukturálódásnak.

Magyarul azonban nem csak kifejezőbb, de *helyesebb is, ha atomok helyett parányt mondunk*, hiszen a parányt egyszerre nagyon kicsinynek és összetettnek is elképzelhetjük, de az atomot nem, hiszen az atom oszthatatlant jelent.

DÉMOKRITOSZ korábban élt, mint PLATÓN. Démokritosz a struktúrák keletkezéséről gondolkodott, Platón szerint az ideák nem keletkeznek, hanem örökké léteznek, és a formák előképeit, szellemi alaki lényegét képezik.

De talán okozati kapcsolatot fedezhetünk fel e két filozófiai elképzelés között.

Azt is gondolhatnánk, hogy vannak az atomok, amelyek időbeli folyamatok során számszerű és térbeli elhelyezkedésük szabályszerűségei szerinti ideális struktúrákká kapcsolódnak, majd ezek után a szabályosságokban megállapodnak, és változatlanokká, „ideális örökkévalókká”, örökké követendő példáká, megközelítendő invariánsokká válnak, hiszen még több szabályszerűséggel semmi sem alakulhat ki.

Ezért hívhatjuk őket IDEÁK-nak. Az ideális strukturálódási folyamat eredménye a lehető legjobb, legszebb forma: az örök idea, annak szellemi / alaki lényege.

A strukturálódás a „teremtetlen világban”, tehát az ún. „időelőtti létben” jön létre, miként erről a magyar népi műveltség beszél. Ugyanerről a Teremtés előtti állapotról beszél VÖRÖSMARTY MIHÁLY is a Csongor és Tündé-ben, amikor azt írja:

„– Csend és Semmi vannak.” Ez a tartalommal telített Semmi, szemben az üres Semmivel.

Egy másik görög filozófus, ARISZTOTELÉSZ megfogalmazta a logika, a pusztán formálisan helyes gondolkodás alaptételeit. Valamiről gondolkodni azt jelenti, hogy ítéleteinknek eleget kell tennie formális és tartalmi követelményeknek. A tartalmi követelmények vizsgálata nem a logika tárgya.

A kiinduló alaptételeket nevezzük helyettes létezőknek, hiszen ha a létezőkről szeretnénk valamit mondani, tehát azok logoszárol, akkor mindig ezekkel jellemezzük őket:

1.

Minden dolog egyenlő önmagával. $A = A$ -val

pl. egy bizonyos alma sohasem lehet egy másik alma, még kevésbé egy másik körte vagy pl. két alma ...

2.

Minden dolog viszonyítható, kapcsolatba hozható minden más dologgal.

Ez első olvasásra természetesen tűnik, mégsem ilyen egyszerű azonban a kérdés:

Hogyan hozunk teljesen különböző dolgokat össze?

Gyémántot kijelentő mondattal vagy macskát gémeskúttal?

Ha nem találjuk meg két dolog közös értelmét, közös tulajdonságát, nincs értelme az összehasonlításnak.

Mégis a modern idők egyik mániája az, hogy mindentől eltekintve, szeretnénk mindent mindennel összehasonlítani vagy viszonyítani, akár van értelme az összehasonlításnak, akár nincs.

Mi ABSZOLÚT és mi RELATÍV?

A XX. század egyik nagy, a modernitást forgó malmokban ismételtetett és kötelezővé tett tévelygése, hogy „Minden relatív.”

Jelentése szerint ez annyit tesz, hogy „Minden ,van’ relatív.”, németül: „Alles ist relativ.”

A magyar nyelvten szerint a létigét nem szükséges kimondani (de hozzáérteni szükségeltetik), a német szerint viszont igen.

Ha azt állítjuk valamiről, hogy van, akkor annak létezését állapítottuk meg.

Mert valami vagy van, tehát létezik, vagy pedig nincs, és akkor nem létezik.

Ha valamiről azt állítjuk, hogy van, akkor nem hasonlítottuk össze, nem hoztuk kapcsolatba semmi mással. Valaminek a léte ezért abszolút, és nem relatív, nem viszonylagos, hanem minden pillanatban létező és önmagával azonos, $A = A$ -val.

Egy dolognak a puszta létén kívül csak tulajdonságai lehetnek: könnyű, korábbi, zöld, világos, gömbölyű stb.

Két dolog közös tulajdonságát, mondjuk a súlyát azonban már összehasonlíthatjuk, viszonyíthatjuk, például

– Könnyebb ez az egy alma, mint az a kettő?

Válaszként viszonyított, azaz viszonylagos (relatív) választ kapunk: vagy igent, vagy nemet.

– Igen, ez az egy alma könnyebb, mint az a másik kettő.

vagy: – Nem, ez az egy alma nehezebb, mint az a másik kettő. Egyik összehasonlító válaszból sem derül ki azonban semmi kézzelfogható, az adott alma létformájához kötött állandó jellemzőjéről. Sem az adott dolog fajtájáról, sem a dolog konkrét súlyáról, sem semmi másról: keskenyebb, de nem tudjuk, hogy milyen keskeny, rózsaszínűbb, de nem tudjuk, hogy milyen rózsaszínű.

Azt, hogy valami milyen keskeny, csak valamilyen állandó kiterjedéssel való összehasonlítás után tudjuk meg, és hogy milyen rózsaszínű, azt is csak egy állandó színskálával való összevetés után állíthatjuk bizonyosan.

Összefoglalva:

a) ha magáról a személyes látásról beszélünk, akkor azt sajátosnak nevezzük – a sajátos tulajdonságainak leírása alapfokon történik: piros, 12 cm stb.

Saját, mert én magam írok valamiről, és annak is a saját tulajdonsága, amiről írok.

b) ha pedig több különböző személy látásának összehasonlításáról, ezek egymáshoz képest eltérő voltáról van szó, akkor mondjuk, hogy ez a bizonyos látás egy másikéval összehasonlítva *eltérő* – a viszonyító, a valamit valamivel összehasonlító leírása pedig középfolon történik:

Pirosabb, mint ez, hosszabb, mint az stb.

Az -abb végződéssel azt mondjuk, hogy pl. abból a fajta piros halmazból (ami mint elvontság létezik), ebben a konkrét, egyedi valóságban (amit valamilyen más egyedivel összehasonlítunk) több van, mint a másik egyedi valóságban.

Jóllehet két egymástól független egyedi valóságot hasonlítunk össze, viszonyításunk mégis egy vonatkoztatási (referenciális) halmazból való részesedés mennyisége szempontjából történik.

Ezen a ponton szeretnék Kardos Általános pszichológiájából idézni:

„...egyenlő valóságmozzanatoknak kivételes körülmények között nem felelnek meg egyenlő érzetek. Valójában a tükrözés pontatlanságának ilyen esetei az érzéki csalódások.

Különösen figyelemre méltó az érzéki csalódásoknak az a csoportja, mely a ‚formahű‘ tükrözés pontatlanságából ered; az ún. geometriai-optikai csalódások.

Két fő csoportjuk van:

1. A tárgyak (testek, síkidomok, vonalak) között észlelt viszonylatok befolyásolják a tárgyak tulajdonságairól nyert benyomásainkat. Legismertebb formája az ún. kontrasztcsalódás (ugyanaz az ember kisebb emberek között nagyobbak, nagyobbak között kisebbnek tűnik).

E csalódás lényege: azt, ami nagyobb (vagy kisebb), mint a többi, vele egyenmő környezeti tárgy, hajlamosak vagyunk túl nagyak, abszolút értékben is nagyak (illetve kicsinek) látni.

2. Ugyanez az irány becslésére is áll. Ezen alapszik a Zöllner-féle csalódás; ugyanígy a Höfler-csalódás.

A látszólagos torzulást mindig egy vagy néhány tárgy (vonal) szenved el, amikor a mezőben lévő tárgyak (vonalak) többségétől nagyságban, vagy irányban eltér: a többi érzékletileg ‚stabil‘.”

Ha elsősorban a látható valóság adottságait tanulmányozzuk, akkor a leképzett képi viszonylatokat a valóság viszonyaival vetjük össze, ezek nem viszonylagosak, hanem adekvát módon arányosak, azaz állandóak.

Viszont festőként a természet tanulmányozásán túllépve a valóságban megfigyelt valamilyen viszony arányát, világossági fokozatát, színét stb. természetesen valaminek nevében megváltoztatjuk (ekkor mondjuk, hogy viszonyítunk, relativálunk), hogy képi valóságot alkothassunk. Ekkor nem a látható valóság viszonyait fejezzük ki, hanem azokat átalakítjuk, megváltoztatjuk.

A kérdés ekkor, hogy minden valóságos viszonyítási alap nélkül képzelgünk-e, (mert a kakas attól még nem lesz ló, hogy a tyúktól helyett betéved a lóistállóba), vagy valamilyen értelmes és belátható ok, érzés, eszme, idea stb. nevében, azaz helyes kiindulási alaptól elindulva működtetjük képzeletünket, képalkotó fantáziánkat.

Helyesen ezért úgy fogalmazzunk:

- a) ha egy változó tulajdonságot egy másik változó tulajdonsággal hasonlítunk össze: ezek viszonya csak viszonylagos, azaz csak relatív, és nem több;
- b) egy változó tulajdonság valamilyen állandóhoz viszonyított aránya azonban abszolút, mert ez a viszony állandó.

Viszonyított választ csak akkor kapunk, ha viszonyító kérdést fogalmazzunk meg: annyifajta viszonyított választ kaphatunk, ahányféle kérdést nyelvünk nyelvtana lehetővé tesz.

Egy konkrét valamit végtelenül sok másféle konkrét valamivel hasonlíthatunk össze, a végtelen sok válaszból mégis csak igen keveset tudunk meg magáról az adott valamiről, mert a válasz mindig közép fokú:

ilyenebb, olyanabb, fényesebb..., azért, mert két változót vetettünk egybe.

Ezért semmi sem (van) relatív, hanem minden (van) abszolút, hiszen létében állandó és változékony tulajdonságai olyanok, amilyen állandónak definiált mértékegységekhez hasonlítjuk, viszonyítjuk, mert valami változékonyt állandóval viszonyítottunk, állandóval vetettünk egybe.

Így kapunk kérdésünkre eligazító választ:

– Hány kiló? Tíz kiló. – Milyen alakú? Kör alakú. – Lázas? 39 Celsius fokos láza van stb.

Minden ilyen válasz nyelvtanilag *kijelentő és alapfokú, ebből fakadóan érthető*.

Tehát: minden dolog térben–tömegben–súlyban–hőmérsékletben–időben–, stb. abszolút, nem relatív. **MINDEN ABSZOLÚT**, mert van egy **ETALON**, amihez lehet hasonlítani, hiszen léteznek a definiált mértékegységek, pl. az egy kilogramm, és ebből tízet nyom a mérlegen az általunk vizsgált konkrét valami. Ezért mondjuk rá, hogy tíz kilós.

(A komponisták kitalálták a kottát, a hangrendszereket és a hangnemeket, a fizikusok a mértékegységeket stb.)

A *szám* és hogy tudjak róla beszélni, a *saját szám*, értelmi egysége itt is szerves egységben van.

Talán az *értelem*-nek is az az értelme, hogy valaminek pl. a kiterjedése addig ért elem-i, meghatározott egység, pl. 1 kg, 1 cm, 1 perc stb. Ettől addig ért a karom vagy a széttárt közző nyílása, amikor meghatároztam egy elemi egységet mint szakaszos, valamettől valameddig érő minőséget, mennyiségileg megnevezve, meghatározva, majd ezekből vonatkoztatási rendszereket alkotva.

Két dolog közötti **VISZONY CSAKIS AKKOR RELATÍV**, ha nincs lehetőségünk sem egyiket, sem mindkettőt valamilyen állandó mértékegységgel összehasonlítani:

ezt állította **EINSTEIN**.

A dolgokról való beszéd, azok logosza, illetve azok formális része = logikája érvényességi határok között igaz, különben hamis. Definíció = elhatárolás.

Nem tudhatjuk, hogy két vonatkoztatási rendszer közül melyik milyen, ha hiányzik egy külső, harmadik állandó, amihez hasonlítva megítélhetjük mindkettő egymáshoz való viszonyát.

PLATÓN szerint vannak örökké létezők, ezek az ideák, és vannak az időleges létezők, mindaz, ami születik és meghal.

Ezek után rátérhetünk gondolkodásunk és látásunk egyeztetésére – kortárs szóval koordinálására –, hogy egyenlő súlyú szerepet szánjunk mindkét dimenzióknak:

a szem (a képalkotó képzelet, az imagináció szerve) és a szemelés (az időbeni számolás),
valamint,
a szám (a mennyiség minőségi gyűjtőfogalma) és a szám (a verbális koncepció szerve)
között.

A magyar nyelv számos (számmal kimondható számú) és
számtalan (számmal kimondhatatlan számú) ilyen kifejezést ismer:
számon tartani, számba venni... (azaz tudni a számát és megjegyezni, mindenkor beszélni is
tudni valamiről),
egy búzaszem... (láthatóan egy darab, de ő is néz minket egy személyben, mint Jézus arca a
népi műveltségben),
szemet hoztak két szekérral ... (nagyobb mennyiségű búzát, de mintha halmazati
látóképességet is egyúttal),
egy szemet sem... (semennyit, „– Egy szemet sem vizsgáltam ma meg”, mondja a szemorvos),
szemelni... (számolni, szemmel viszonyt kialakítani, pl. kacsintani),
ritka jó szemű festő... (jó látású művész) vagy:
ritka jó szemű fürt... (sok szem szőlő van egy fürtön),
„Legyünk szemei egy lánchnak...”, Petőfi... (alkossunk egységet egyforma erővel, lássuk
egyformán a lényegét...),
egy szemet sem aludtam... (még rövid ideig, vagy rövid időszakaszig, amely időközben
látok, sem aludtam),
számba venni... (elmondásra előkészíteni, vagy valamit megszámlálni, annak számszerű
jellegére figyelni) stb.

3.

Minden dolog besorolható valamely osztályba.

Az osztályozásnak, a besorolásnak igen sokfajta, sokirányú értelme, célja lehet. Lehet természettudományi, vizuális, strukturális, formai, erkölcsi vagy hatalmi stb.

Lehet pl.: a zöld színű tárgyak osztálya. Ezek vizuálisan összetartoznak egy képen belül, függetlenül tárgyi mivoltuktól,

vagy: a négy függőleges és egy vízszintes tagúak osztálya: négy lábú asztal, tehén, zongoraszék stb.,

vagy: a korán kelők osztálya, akik képesek 11 óra előtt bejárni az egyetem műtermeibe, hogy festhessenek,

vagy: a gömbölyű tárgyak osztálya,

vagy: az összeadás elvére épülő képek és szobrok osztálya,

vagy: a szép szemű nők osztálya stb.

Amikor valamiről ítéletet szeretnénk alkotni, FORMÁLIS ÉS TARTALMI vonatkozásokat szokás felsorolni. A logika és a matematika csak a dolgok formális vonatkozásaival vagy formális következtetéseinek vizsgálatával foglalkozik: mikor igaz egy kijelentés formális szempontból és a mennyiségek közötti műveletek szempontjából?

Az igaz ítélet elérésének körülményeivel való foglalkozás klasszikusa SZÓKRATÉSZ.

Két feltételt tartott nagyon fontosnak:

1. egy kijelentés akkor igaz, ha semmilyen ellene szóló érvet nem tudunk felsorolni,
2. ha a következményeiket végiggondolva sem jutunk ellentmondáshoz.

Az első feltétellel kapcsolatban: Amikor megkérdezték SZÓKRATÉSZ-t, hogy miért vélekedik esetenként úgy, ahogyan vélekedik, akkor belső hangjára, a benne lévő daimonra hivatkozott. Szókratész soha sem írt le semmit, így tanítványa, Platón írásaiból tudhatjuk meg, mire is hivatkozott. Platón ezt írja: „A tiszta értelmű emberek, a daimonok, ma is Atlantisz embereinek s az igazságos szkíták kései maradékai.”

A második feltétellel kapcsolatban: PLATÓN-nál a következmények vonatkozásában azt olvashatjuk: „...Szókratészt – akiről nem restellem hangoztatni, hogy a legigazságosabb ember volt kortársai között –, többek társaságában elküldték egy kivégzésre szánt polgárhoz, hogy erőszakkal állítsa eléjük; s ezt azzal a céllal tették, hogy őt is belekeverjék ügyeikbe, akár tetszik neki, akár nem. Ő azonban nem engedelmeskedett, és inkább kész volt minden szenvedést elviselni, semhogy részt vett volna elvetemült tetteikben.”

Az igazság keresésének egy másik korai példája, szintén egy ókori szerző, PHYLARCH (Kr. u. 210 körül élt) tanúsága szerint:

„A szkíták midőn aludni készülnek, puzdrát vesznek elő, és ha jó napjuk volt, FEHÉR, ha rossz, FEKETE követ dobnak bele. Évenként így veszik számba a jót és a rosszat.”

Ez is a szakaszos gondolkodás egyik módszere, amelyet mai fogalmakkal statisztikainak, digitálisnak, kétértékűnek, logikainak, matematikainak stb. nevezhetünk.

A magyar nyelv belső összetettségének egyik lehetséges megközelítése szerint szintén szakaszos módon gondolkodik az igazság feltárásának lehetőségéről:

igaz az, ami addig az, amiről éppen szó van.

Amikor pl. az asztal lapjáról van szó, az asztal lapja az, ami ettől addig az, add-ig az;

tehát: add össze az összetartozót egy értelmi összefüggéssé, és így keletkezik az „igaz”.

A felszólítás, hogy „add” arra vonatkozik, hogy adjuk össze pl. az asztallap kiterjedésének két szélső pontját egy kapcsolattá és így gondolkodjunk róla. („add össze” idegen szóval: additív.)

Víszont ha nem összetartozókat adunk össze, kijelentésünk nem lesz igaz.

U.i.:

A klasszikus matematika tárgya elsősorban a szám és a tér volt, a modern matematika kibővült területe viszont a viszonyok, a relációk kutatásával, azaz a struktúrák kutatásával (leírásával, illetve megalkotásával) foglalkozik.

Másrészt a nemeuklideszi matematika (elsősorban BOLYAI JÁNOS óta) és a modern matematikai gondolkodás nem kötődik feltétlenül a reális világ viszonyainak kutatásához, csak akkor, ha az választott feladata.

BOLYAI JÁNOS azt írja: „AMIT ÚGY HÍVUNK, HOGY ISTEN, NEM NYELV TALÁN ?”

A Tan, 0. (Töredékek a nyelvről), (13)

A modern matematika megalkotta saját maga számára ugyanazt a helyes logikai–műveleti érvelésből fakadó szabadságot, amely az idegen területektől való függetlenséget biztosítja számára, ugyanazt a függetlenséget, amely a művészi kutatás szabadságát is jellemzi: a helyes logikai és matematikai és műveleti következtetés zárt, de mindenre vonatkozó és minden irányban lehetséges nyitott útját.

Ekkor vagyunk egyformán képesek a függő és a független képi realitások megfogalmazására.

Ez a szellemi magatartás SZÓKRATÉSZ-i útja, és ha különösen, váratlanul is hangzik a nyelvi fordulat:

aki a helyes szavakra, a helyes szókra teszi fel életét, az valószínűleg ritkán téved.

Köln, 2004. január 24. – Budapest, 2004. február 20.